

3. Dosumbetovich, A. S., & Komoladdinovich, K. S. (2021). New Effective Methods of Treatment of Persistent Infertility in Cows (Corpusluteumpersistens). *Academicia Globe*, 2(05), 37-41.

4. Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, Seypullaev Azamat Kutlymuratovich, & Dauletbaev Nursultan Paraxat uly. (2021). Effective ways of treatment of hidden chronic endometritis in cattle in karakalpakstan. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 2(05), 240–244.

5. Avezimbetov Sh, & Taylakov T. I. (2020). Systematics Of Paramphistomatosis, Methods Of Diagnosis, Epizootology, Pathogenesis, Origin Of The Disease And New Methods Of Treatment. *The American Journal of Veterinary Sciences and Wildlife Discovery*, 2(06), 1-6.

6. Avezimbetov Sh., Barlikbayevich E. A. Q., Allaniyazovna P. D. In the Conditions of Karakalpakstan, Sheep Fasciolosis and Fasciola Gigantica Were First Found in the Lungs. – 2023.

7. Xatamov, T. T., Xoliqov, A. A., & Avezimbetov Sh. (2022). Forel balig‘i jigaridan tayyorlangan “biostimvet” preparatini quyonlarning o‘shish va ruvojlantirishiga ta’siri. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 501-505.

8. N. Dauletbaev; U. Shakilov. Changes in postnatal ontogenesis of turkeys. *Res. Jou. Ana.Inv.* 2024, 5, 1-4.

LOKAL ANESTEZIYA

Sagizbaev M., Aytmuratova M.

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiya universiteti Nókis filiali

Annotatsiya. Usı maqalada haywanlardı operatsiya qılıw járáyanında haywannıń háreketsizligin támiynlewshi lokal anesteziya ótkeriwdiń qolay usılı keltirilgen.

Gilt so‘zler. awırıwsızlantırıw, anesteziya, nerv sisteması, infiltraciya, jergilikli anesteziya, epidural, sakral, novokain, konyunktiva.

Kirisiw. Búgingi kúnge kelip elimizdegi xalıq sanınıń artıwı nátiyjesinde sharwashılıq ónimlerine bolǵan talapta artpaқта. Húrmetli Prezidentimiz Sh.Mirziyoev tárepinen 2019-jıl 7-noyabrdegi PQ-4512-sanlı "Qaraqalpaqstan Respublikasında sharwashılıq tarmaqların jedel rawajlandırıw ilajları haqqında"ǵı qararına muwapıq birqansha orınlarda sharwashılıqtı rawajlandırıw is-ilajları ámelge asırılmaqta. Biraq, házirgi kúnde haywanlardıń salamatlıǵına kerı tásir kórsetetuǵın xirurgik keselliklerde az emes. Bunday xirurgik keselliklerdi emlew járáyanında hár bir xirurg vrach jergilikli anesteziya preparatlarınan paydalanǵan halda emlew islerin alıp baradı.

Lokal anesteziya - bul jergilikli awırıwsızlantırıwshı qurallar tásirinde deneniń operatsiya etilgen aymaǵında seziwshenlikti waqtınsha joq etiw. Bul elementler ózleriniń ayırıqsha hám qaytarılatuǵın tásiiri menen periferik nerv

sisteması elementleriniń qozǵalıwshańlıǵın olarda tereń ólimli ózgerislerdi keltirip shıǵarmastan ózgartiredi.

Awırıw, taktıl, temperatura hám basqa túrdegi sezıwsheńliktiń joǵalıp ketiwi anesteziya dep ataladı hám tek awırıwdıń joǵalıp ketiwi analgeziya dep ataladı (E. I. veremey, 2001).

Anestetik eritpelerdi somatik hám vegetativ nerv sistemasınıń nerv magistralları, arqa miy túbirleri, nerv pleksusları hám nerv ushları tarawına kirgiziw blokada dep ataladı.

Nerv sistemasına tásir etiwshi jergilikli anesteziyalar patologikalıq oraydan oraylıq nerv sistemasına tırnaw ózgesheligi beretuǵın nerv impulsları aǵımınıń toqtap qalıwı sebepli refleks jayınıń jarılıwına alıp keledi hám haywan awırıwǵa juwap beriwdi toqtatadı.

"Jergilikli anesteziya" terminin shártli túrde túsiniw kerek, sebebi A. V. Vishnevskiy bulda nerv sistemasınan baslap organizmge ulıwma tásir kórsetiwın tastıyıqladı. Awırıw qaldıratuǵın qurallar, onıń jaylasıw jayına qaramastan, trofik jılısıwları keltirip shıǵaradı. Bul xirurgiya jaraları anesteziyadan keyin alınǵan jaralar tezirek shıpa tabıwı haqqındaǵı maǵlıwmatlar menen tastıyıqlanadı. Lokal anesteziya deneniń tırnaw ózgesheligi reaksiyasın ózgerterdi hám joqarı nerv iskerlikti sırtqı ortalıqtıń zıyanlı tásirinen qorgawshı funkciyanı atqaradı. (S. G. Eltsov, 1958 jıl).

Awırıw mashqalası aktual bolıp, klinikalar hám laboratoriyalarda ele de úyrenilip atır.

Áyyemgi zamanlardan berli xirurglar anesteziya menen birge toqımaların lokal háreketsizligine erisiwge háreket etgen. Sol maqsette 16 -ásirde suwıq - muz, qar isletilingen. Ótken ásirdeń 70-jıllarınan baslap suwıq suw , efir, xloroetil hám basqalar isletile baslandı.

Biraq bul usıl teri hám teri astı toqımasın anesteziya qılıw ushın jaqsı ekenligi málim boldı, tereńrek toqımalarǵa anesteziya berilmegen.

Kokain lokal anesteziya ushın jáne de jetiliskeń qural bolıp shıqtı. Birinshi ret klinikada 1884 jılda oris oftalmologi I. N. Katsaurov (Kovanov v. v., 1986). Onıń isletiliwi operatsiyalardı orınlawdı ańsatlastırdı. Biraq, kesel haywanǵa hám operatsiyanıń tábiyatına salıstırǵanda kokain dozasında qıyınshılıqlar payda boldı. Ólimge alıp keletuǵın kokain záhárleńiwı haqqında baspasóz xabarları bar edi. Sonday etip, 1886 jıl 6 noyabrdegi waqıya ádebiyatda súwretlengen. Sonday etip, biz aldın anıqladıq, lokal anesteziya haywanıń barlıq basqa funkciyaların saqlap qalǵan halda deneniń málim bir bóleginde sezıwsheńlikti óshiriw dep túsiniledi.

Lokal anesteziya túrleri.

Anesteziyanıń tómendegi túrleri ámeldegi:

sırt yamasa tegislik,

infiltraciya,

regionlıq (dirijyor),

arqa miy (epidural:

a) bel,

b) bel-sakral,

v) sakral (joqarı hám tómén);

tamir ishine (100 ml muğdarında novokainniń 0,25% eritpesi, arterial tamirdiń tómenine jiberiledi, qan arqalı ayaq-qoldıń tómenge bólimlerinde anesteziya keltirip shıǵaradı).

Klassifikacijalaw

Qollaw jayı hám usılına qaray, lokal anesteziya tómendegilerge bólinedi: I - júzeki (tegislik),

P - infiltraciya,

infiltraciya sıızılı,

infiltraciya sheńberi (almaz, piramidal, kese kesim);

Sh - ótkeriwshi (regionlıq),

A.- ótkizgish periferik (nerv boylap kirisiw múmkin bolǵan orında),

V.- ótkeriwshi oraylıq (arqa mıy kanalınan shıqqanda dorsal hám ventral túbirlerden nervlardıń payda bolıwı qasında),

oraylıq paravertebral (omırtqalarara tesiklerden shıǵıwda),

oraylıq arqa mıy,

Oraylıq arqa mıy epidural (2-4% novokain arqa mıy kanalınıń boslıǵına),

Epidural sakral (sakral), 2 a/ epidural bel (bel),

Epidural lumbosakral (lumbosakral),

Júzeki, infiltracion, ótkizgishlik hám omırtqa anesteziya.

Júzeki awırıwdı joıtıw ushın anesteziya qollanıladı: konyunktiva (pipetka menen bir neshe tamshı 5% novokain eritpesi qollanıladı), murın, awız, alqım, jınıslıq aǵzalardıń silekey perdeleri (0,25-0,5% novokain tamponlar menen qollanıladı); buwınlardıń silekey perdeleri (5-70 ml 4-6% novokain sinavial suyıqlıqtıń dáslepki aspiratsiyasınan keyin anesteziya etiledi); qarın perdesi (2-3% novokaindı qarın diywalınıń tesiliwi arqalı yamasa kishi haywanlarda laparotomiya waqtında ashılǵan qarın boslıǵına iyne kirgiziw arqalı, 20 ml den kóp bolmaǵan); quwıq hám silekey qaltalar (20-50 ml 5-10% novokain); jabıq jaralar menen buzılmaǵan teri (etilxloridli ampuladan suyıqlıq aǵımı menen muzlaw arqalı anesteziya qılıw) (E. I. veremey, 2001).

Infiltraciya tómendegilerge bólinedi:

sıızılı - kesilgen sıızılı boylap,

domalaq - (Hakkenbruk boyınsha neoplazmalardı joq etiw waqtında, Beler boyınsha súyek sınırı ushların kemeytiw waqtında, sonıń menen birge aqsalıq kesellikti anıqlawda),

v) vishnevskiy boyınsha qattı súdreliwshi infiltrat usılı boyınsha (infiltratsiya hám ótkizgish anesteziyani birlestiredi).

Infiltracion anesteziya menen novokainniń 0,85% natriy xloriddegi 0,25-0,5% eritpeleri qollanıladı. Onıń sortları: sıızılı hám domaloq (almaz formasındaǵı, piramidal hám kese). Novokainniń kiritiliwi basqışpa-basqış ámelge asırıladı: intradermal, teri astı, bulshıq et ishine (" limon qabıǵı", infiltraciya rulosı, " gidravlik kópshik"). Preparattı kirgiziw iyne inekciya hám inekciya menen ámelge asırıladı.

Iyne birinshi náwbette teriniń qalınlıǵına, onıń maydanına derlik parallel túrde AOK etiledi hám kiyim-kenshek isik payda bolaman degenge shekem 2-3 ml eritpe jiberiledi; iyneni aldınǵa jılıtıp, kerekli uzınlıqtaǵı infiltraciya rolige payda bolǵanǵa shekem inektsiyanı dawam ettiriń. Keyin iyne ushı teri astına ótkeriledi hám eritpe

taǵı AOK etiledi. Bul sıızıqlı infiltracion anesteziya bolıp tabıladı. Qalın hám qopal teri menen infiltraciya tuwrıdan-tuwrı teri astı toqımasınan baslanadı. Bunnan tısqarı, usınıs etilgen kespe sıızıǵınıń eki kerı tárepinen eritpeni infiltratsiya qılıw múmkin. Júzeki qatlamlardı bóleklerde olar iyne hám pıshaqtı almastırıp, tereńrek toqımalarǵa infiltraciya qılıwdı dawam ettiredi.

Domalaq almaz formasındaǵı anesteziya menen eritpe bir-birine kerı jatqan eki noqattan AOK etiledi, olar birinshi nábette infiltraciya túyinleri menen belgilenedi. Bul noqatlardan toqımalar múyesh astında sińdiriledi, inekciya baǵdarı romb formasın beredi, onıń qaptal tárepleri lezyondı qorshap aladı.

Domalaq piramidal anesteziya menen olar birinshi nábette almaz formasındaǵı sıyaqlı háreket etediler, biraq toqımaların tereńliginde iynelerdiń ushları birlestiriledi, sonda pútkil infiltraciyanıń tábiyatı piramida yamasa konus formasında boladı. Neoplazmalar, irińli tesik jaralardı, jaralardı hám basqalardı joq etiw ushın isletiledi.

Ekstremitalarda kese kespeniń domalaq essızlıǵı amputatsiya, biygana denelerdi alıp taslaw, sonıń menen birge, keń jaralardı emleude hám taǵı basqalarda ámelge asırıladı. Onıń ushın ziyanlanǵan orınnıń ústindegi bir neshe noqattan teri astı toqıması domalaq túrde infiltraciya etiledi, keyininen iyneni tereńlestirip, barlıq toqımalar periosteumǵa shekem sińiriledi.

Sıǵanlardı kemeytiwde infiltracion anesteziya da qollanıladı.

Sıǵan orınnıń átirap daǵı toqımalarına novokainniń 2% li eritpesi jiberiledi (kishi haywanlarda 10 ml, iri haywanlarda 20-50 ml). M. v. Bul maqsetler ushın Plakhotin kishi haywanlar ushın 5-10 ml dozada novokainniń 30% etanolindegi 2-3% eritpelerinen paydalanıwdı usınıs etedi. Bulshıq etlerdiń refleksli spazmdı bosastırw ámeldegi, sol sebepli sıǵan súyeklerdi qayta jaylastırw hám bintti qollaw ańsat hám awırıwsız ámelge asırıladı. Qaǵıyda jol menende, toqımaların bıyparqlıǵı bir neshe minuttan keyin payda boladı (E. I. Veremey, 2001).

V. Vishnevskiy boyınsha qattı sudreliwshi infiltrat usılı boyınsha infiltracion anesteziya Ringer suyıqlıǵında yamasa 0,85% natriy xloridte novokain menen ámelge asırıladı. Infiltraciya, keyininen "shprints-skalpel" + "gidravlik diseksiya" qatlamlarında toqımalaradı ajıratıw (tamır-nerv jıyınları infiltraciyalanǵan talshıqlar fonında jaqsı konturlanǵan). (Kaltsiy duzları toqımaların isiw ısıp ketiw aldın aladı, kaliy bolsa biriktiriwshi toqıma membranaların bosatadı, diffuziyani tezlestiredi).

Juwmaqlaw. Lokal anesteziya - bul anesteziyalıq zatlar tásirinde haywanların belgili bir bóleginde awırw seziwsheńlikti joǵaltıw bolıp esaplanadı.

Jergilikli anesteziyanıń tiykarǵı abzallıqları tómendegiler: awırıwdı qaldırwshı tásiriniń tezligi hám nátiyjeliligi, anesteziya texnikası hám texnikasınıń ápiwayılıǵı hám bar ekenligi, sonday-aq, ol arawlı úskenerlerdi talap etpeydi. Jergilikli anesteziya ótkiziwdiń baslanıw basqıshlarında nospesifik impulslerdi tosıp qoyıwǵa imkan beredi.

Lokal anesteziya ámelde qáwipsiz, sonıń ushın azǵın, anemiya, buwaz, dem alıw organları kesellengen, júrek-tamır kesellikleri bolǵan haywanlarda qollanıladı. Múmkin bolǵansha jergilikli awırıwsızlandırıwdı isletiwge háreket etiw kerek.

Paydalanغان ádebiyatlar

- 1.Semenov, B. S. Haywanlarda operativ xirurgiya. / B. S. Semenov hám basqalar. - M.: KolosS, 2012.- 423 p. ISBN: 5-9532-0828-6
Petraikov, K. A. Haywanlardıń topografikalıq anatomiyası tiykarları menen operativ xirurgiya.
/ K. A. Petraikov, P. T. Salenko, S. M. Paninskiy. - M.: KolosS, 2008.- 453 b. ISBN: 978-5-9532-0473-6.
- 2.Semenov, B. S. Úy haywanlarınıń topografikalıq anatomiyası tiykarları menen operativ xirurgiya boyınsha seminar. / B. S. Semenov, v. A. Ermolaev, S. v. Timofeev. - M.: KolosS, 2003.- 263 b. ISBN: 5-9532-0110 -9.
- 3.Semenov, B. S. veterinariya xirurgiyası, ortopediya hám oftalmologiya: Proc. / B. S. Semenov, v. A. Stekolnikov, D. I. vysotskiy.- M., Kolos, 2004.- 376 p. ISBN: 5-9532-0528-7
- 4.Petraikov, K. A. Haywanlardıń topografikalıq anatomiyası menen operativ xirurgiya / K. A. Petraikov, P. T. Salenko, S. M. Paninskiy.- M.: KolosS, 2001.- 424 p.
- 5.Magda, I. I. Operativ xirurgiya. / I. I. Magda hám basqalar. - M.; Kolos, 1990.- 333 b.
- 6.Sereda, S. v. Sovremennie issledovaniya v xirurgiya ham onkologiya haywanlar / S. V. Sereda i dr. - M: Assotsiatsiya praktikuyushix veterinarnix vrachey, 2009. - 44 bet.
- 7.Schebits, H. Íyt hám pıshıqlardıń operativ xirurgiyası. / H. Schebits, v. Brass. - M.: Akvarium, 2001.- 512 p.
- 8.Nachatov, N. Ya. Operativ xirurgiya boyınsha seminar. / N. Ya. Nachatov, O. R. Sidbko; Omsk mámleket agrar universiteti, veterinariya meditsina institutı.- Omsk: OmGau, 2007.- 156 p.
- 9.Timofeev, S. v. Íytlarda as qazan hám talaq xirurgligi. / S. v. Timofeev hám basqalar.- M.: Zoomedlit, 1999.- 156 b.
10. Daultbaev, N. P., & Tashtemirov, R. M. (2023). Hár túrli tábiyiy sharayattađı túyetawıqlar postnatal ontogenezinde ayaq suyekleriniń morfometrik qásiyetleri. Universal journal of medical and natural sciences, 1(6), 48-52.
11. Kamalova, A. I. (2024). The significance of echinococcosis in veterinary medicine and human life. Creative Commons Attribution 4.0 International License., 1(5), 90-95.

ОҚ СИЧҚОНЛАРДА СУНИЙ РАВИШДА ЧАҚИРИЛГАН ЯЛИҒЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИ ФАРМАКОТЕРАПИЯСИ

Эрназаров Д.А, Матекова.Т.А.

Самарқанда давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали

Аннотация. Ушбу мақолада оқ сичқонларда суний равишда чакирилган ялиғланиш жараёнларини даволашда алое экстракти ва қон чўпи (чистотел) малхамларини қўллаш орқали препаратларнинг ялиғланишга